

Swedfund om Swedwatchs rapport

”UTAN MARK, UTAN MAKT”

En rapport om Swedfunds investering i jordbruks- och bioenergiprojektet Addax Bioenergy i Sierra Leone

Bakgrund

Swedfund International AB (Swedfund) välkomnar oberoende granskning, såväl i våra interna processer som i våra portföljbolag, då sådan granskning utgör ett värdefullt komplement till den granskning och uppföljning vi själva gör. Vi uppmuntrar andra intressenter att analysera vår verksamhet, eftersom detta hjälper oss i ambitionen att förbättra vårt arbete. Swedwatchs granskning av Swedfunds investering i Addax Bioenergy (Addax) i Sierra Leone är därför av intresse för oss.

Swedfunds investeringar är en del av det svenska utvecklingsarbetet och vi bedriver inte vår verksamhet isolerat från andra aktörer i samhället. Tvärtom så är förutsättningen för att vi ska nå de mål som satts upp för det svenska utvecklingsarbetet att olika aktörer samverkar. Det finns naturligtvis inte bara en lösning på fattigdomsproblematiken. Tvärtom måste många olika typer av insatser göras för att nå gemensamma mål i utvecklingsarbetet. Civilsamhällets organisationer behövs liksom det bistånd som i övrigt kanaliseras via Sida och motsvarande organ i andra länder. På samma sätt behövs också företagande och utveckling av ett näringsliv. Swedfunds uppdrag – *Fattigdomsminskning genom hållbart företagande* – är ett svårt uppdrag inom biståndet. Vårt verktyg är riskkapital och kunskap. Med denna respons på Swedwatchs rapport hoppas vi kunna addera till den så viktiga fortsatta dialogen om utvecklingsagendan.

Investeringsmiljön

De bakgrundsfakta som lämnas i rapportens faktaruta utgör värdefull information för den oinvidige för att översiktligt förstå investeringsmiljön i vilken Addax etablerar sin verksamhet:

- *Enligt landets regering beräknas runt 66 procent av befolkningen vara fattig och förväntad livslängd är 48 år. 2011 rankades Sierra Leone på plats 180 av 187*

enligt FN:s Human Development Index. Landet är således ett av världens allra fattigaste.

- *Islam är största religion och omfattar 85 procent av befolkningen.*
- *Korruption är ett stort problem.*
- *Kvinnor i Sierra Leone utgör en mycket utsatt grupp och mödradödligheten är bland de högsta i världen. Endast 30 procent kan läsa och skriva.*
- *Sierra Leone har akuta problem med sin livsmedelsförsörjning enligt FN:s jordbruksorgan FAO. En extremt dålig infrastruktur i kombination med att många jordbrukare lämnade sina gårdar under kriget är bakomliggande orsaker. Majoriteten av den arbetande befolkningen är sysselsatt inom det småskaliga jordbruket.*
- *Behoven av satsningar inom infrastruktur, utbildning, hälsa och jordbruk är enorma. Bristen på moderna jordbruksmetoder är stor och svedjebruk vanligt.*

Till investeringsmiljön hör också att Sierra Leone fortfarande är starkt präglad av det inbördeskrig som härjade mellan 1991 och 2002 och befinner sig som postkonfliktland i ett historiskt trauma. Ingen kan lämnas oberörd av denna konflikt.

Ungdomsarbetslösheten är 60 procent och bland den högsta i Västafrika. Den informella ekonomin är dominerande.

Det är mot denna bakgrund man ska bedöma investeringen som fortfarande är i sin uppstartfas.

Investeringen

2011 investerade Swedfund i Addax tillsammans med sju andra utvecklingsfinansiärer. Etableringen är en stor investering i ett integrerat jordbruks- och bioenergiprojekt som omfattar utveckling av sockerrörsfält, etablering av ett etanolraffinaderi och ett biokraftverk för elektricitet som planeras tas i drift vid årsskiftet 2013/2014. El är en förutsättning för att överhuvud nå utvecklingsresultat i Sierra Leone. Genom investeringen kommer förnybar energi att produceras till nytta för landet. Sierra Leones regering har uttryckligen angett att jordbruket är en motor för att skapa socioekonomisk tillväxt och utveckling. Projektet ligger i linje med regeringens utvecklingsstrategi, som i stora drag innebär satsningar på investeringar i jordbrukssektorn med förädling av lokala råvaror som skapar sysselsättning samt produktion av förnybar energi. Syftet med investeringen i Addax är att bidra till denna utvecklingsprocess, samtidigt som landet också kan öka sin export. Projektet är fortfarande i sin uppstartsfas och vår uppfattning är att det ännu är för tidigt att utvärdera de utvecklingsresultat som förväntas på längre sikt. Investeringen bedöms uppgå till 267 miljoner euro, varav Swedfunds investering utgör 10 miljoner euro. Mer om denna och andra investeringar finns på vår hemsida, www.swedfund.se och i vår Hållbarhets- och årsredovisning.

Swedfunds respons

Inledning

Swedwatchs rapport utgör underlag för dialog om den inneboende komplexitet som vilar i investeringar och utvecklingsprojekt av det här slaget, en dialog som vi gärna medverkar i.

Rapporten ger oss input i vårt fortsatta arbete i Addax såväl som i andra pågående och presumtiva investeringar.

Vi uppskattar också att rapporten med rätta uttrycker många positiva omdömen och en hel del beröm för sättet varpå Addax och Swedfund arbetat och arbetar.

Ingenting är emellertid så bra att vare sig Addax eller Swedfund inte fortsatt kan bli bättre. Därför tar vi till oss de synpunkter och de rekommendationer som vi anser är relevanta.

Rapporten innehåller emellertid också ståndpunkter och slutsatser som vi inte övertygas om och därför inte delar. Dessa diskuterar vi gärna.

Noteras

För att rätt kunna bedöma rapportens validitet och reliabilitet och därmed få en uppfattning om relevansen i de omdömen och rekommendationer som rapporten presenterar är det viktigt att notera:

- Att endast ett fåtal av alla för projektet relevanta organisationer i civilsamhället konsulterats.
- Att endast ett fåtal byar de facto besökts.
- Att endast ett fåtal intervjuer genomförts.
- Att Swedwatch i rapporten drar en del slutsatser utan att presentera underliggande faktabaserad information.
- Att rapporten i vissa stycken hänvisar till anonyma källor, vilka naturligtvis därför inte kan verifieras.
- Att Swedwatch i rapporten själva understryker att man inte haft resurser för att studera bl.a. vattenfrågan och den biologiska mångfalden.

Det är sålunda viktigt att förstå att rapporten inte haft som utgångspunkt att vare sig bedömas som forskningsrapport eller uppfylla krav på validitet och reliabilitet som man kan kräva i akademiska avhandlingar. Några nedslag i verkligheten har gjorts och baserat på de intryck man fått har rapporten sammanställts. Detta gör inte rapporten mindre läsvärd eller användbar som utgångspunkt för en fortsatt dialog, men var och en inser naturligtvis att denna arbetsmetodik inte med säkerhet träffar helt rätt i alla iakttagelser.

Rapportens huvudsakliga kritik

Den granskning som nu görs (av Swedwatch och andra intressenter) under etableringen av företaget måste ses i ljuset av att investeringsprojektet just är under etablering och att idrifttagandet planeras ske först vid årsskiftet 2013/2014. Projektet är således i sin linda.

Vi responderar nedan på det som vi uppfattar som den huvudsakliga kritiken.

Storskalighet kontra småskalighet

Efter läsning av rapporten kan man få intrycket att Swedwatch tar ställning för ett utvecklingsbistånd som stödjer fortsatt småskalighet. Sierra Leones regering har valt att även utveckla storskaligt jordbruk och storskaliga industriella lösningar. Detta sker, menar vi, bäst genom etablering av hållbart företagande. Att storskaligheten inte får gå ut över rättighetsperspektivet och den enskilda fattiga människan är vi överens om. Intressant i diskussionen om vägval för utveckling av de agrara näringarna i låg- och medelinkomstländerna är naturligtvis de paralleller man kan dra med hur industriländernas agrara näringar utvecklats från småjordbruk till storskalighet. Swedfunds bidrag till utveckling genom hållbart företagande utgår ifrån att storskalighet bör utgöra en del av utvecklingen.

Det är i detta sammanhang som storskaliga markinvesteringar, eller s.k. ”landgrabbing” brukar diskuteras. Statistik från FAO, FN:s livsmedels- och jordbruksorganisation, visar att bara 20 procent av Sierra Leones odlingsbara yta odlas i nuläget. Även efter att de inhemska behoven av matproduktion tillfredsställts räknar FAO med att landet kommer att ha två miljoner hektar odlingsbar mark kvar. Addax använder 0,5 procent av den ytan.

De frivilliga riktlinjerna, *Voluntary Guidelines on the Responsible Governance of Tenure of Land, Fisheries and Forests*, som framtagits av FAO och antogs i fjol är som vi ser det värdefulla och ska därför beaktas i Swedfunds fortsatta arbete. Vi påpekar här gärna att Addax medverkat med input i framtagningen av riktlinjerna.

Matsäkerheten och rättighetsperspektivet

Addax har ett nära samarbete med Jordbruksdepartementet och FAO i Freetown. FAO har bidragit till utformningen av Addax utvecklingsprogram för småjordbrukarna i området, Farmer Development Programme (FDP) som etablerats för att mildra projektets eventuella konsekvenser för livsmedelssäkerheten. I detta utvecklingsprogram utbildas lantbrukarna i förbättrade jordbruksmetoder för att öka produktiviteten. FDP är det största privata programmet för jordbruksutveckling i Sierra Leone. Programmet omfattar 2000 hektar mark för alla byar som arrenderar mark till projektet och inkluderar hittills utbildning för 1800 småbrukare från dessa byar i 30

veckor i utbildningsprogrammet Farmer Field and Life School (FFLS). Hela 68 procent av deltagarna är kvinnor.

Att gå från svedjebruk till ett mera produktivt modernt jordbruk är en stor omställning som måste få ta tid. Swedwatch slår i rapporten fast att FDP verkar sakna förankring hos lokalbefolkningen och menar vidare att det enligt lokala organisationer finns ett behov av att komplettera med alternativa proteinkällor, då projektet riskerar att ha en negativ inverkan på lokalbefolkningens möjligheter att jaga.

Av rapporten framgår helt korrekt att 8 % av mottagna klagomål under 2011 rörde FDP-programmet. Att med detta resultat som utgångspunkt indikera att FDP som utvecklingsprogram saknar förankring hos lokalbefolkningen anser vi inte ger en rättvisande bild. Vidare, att som i rapporten reducerat FDP till ett "risodlingsprojekt" är faktiskt inte att ge detta utvecklingsprojekt rättvisa. FDP är ett framgångsrikt program på mark som förvisso leasas av Addax men som samtidigt byarna fått rätt att odla på. Andra grödor odlas fortsatt i "village gardens".

Ett faktum är att mera mark totalt sett idag odlas än som var fallet före Addax etablering. Addax har inte minskat möjligheterna till matförsörjning. Tvärtom är nu möjligheterna bättre än förut. 2012 års skörd om 2,2 ton ris är naturligtvis ett glädjande skörderesultat som signifikant bidrar till att mätta befolkningen. Den analys som rapporten indikerar, som ger vid handen att befolkningen i området nu fått sämre möjligheter att inta proteiner, håller vi inte heller med om.

All industriell verksamhet innebär någon form av ingripande i miljön och på bekostnad av något annat. Detta är en verklighet som man inte kan komma ifrån. Vi är dock övertygade om att FDP och FFLS är viktiga och rätta satsningar på kunskapsbyggande och hjälp till självhjälp. Att motivationen hos lokalbefolkningen inte alltid är så hög som förväntades är någonting som Addax naturligtvis måste arbeta för att ändra på.

Rätten till mat är inskriven i flera internationella konventioner och riktlinjer. Detta rättighetsperspektiv och andra perspektiv med utgångspunkt i de mänskliga rättigheterna är fortsatt en viktig del i Swedfunds investeringar. Under 2012 beslutade regeringen att foga FN:s ramverk för företag och mänskliga rättigheter till 2012 års utgåva av *Statens ägarpolicy*. Vid tiden för vår investering i Addax utgick vi ifrån IFC:s standarder i vilka rättighetsperspektivet är inkluderat fastän inte så explicit uttryckt som i det ramverk som nu tillämpas.

Förankringen hos lokalbefolkningen

Givet investeringsmiljön är det förstås inte helt enkelt att informera och föra dialog i ett så stort antal byar som detta geografiska område berör så att det inte uppstår något

förväntansgap och så att alla samstämmigt uppfattar förändringarna som positiva. Vi anser att Addax arbetat och arbetar professionellt och systematiskt med dialog och konsultationer. Addax har i arbetet under hela investeringsfasen haft publika möten med lokalbefolkningen och överenskommelser har träffats på ett transparent och öppet sätt. Finansiärerna i Addax har även anlitat utomstående konsulter vilka följt upp och kontinuerligt följer upp och utvärderar investeringen.

Addax har lagt ner och lägger ner stora resurser på att göra verksamheten hållbar, inkluderande och långsiktig. Företaget har gjort omfattande riskanalyser som lokalbefolkningen fått lämna synpunkter på. Bolaget har lantmätt marken för att ge de traditionella markägarna ett skriftligt och registrerat ägandebevis, vilket de tidigare saknat. Regelbundna dialoger och möten har hållits och hålls fortsatt med lokalbefolkningen och olika intressentgrupper, där man informerat om och informerar om projektet och de klagomålsmekanismer som etablerats.

Trots allt idogt informations-, konsultations- och dialogarbete finns uppfattningar om oinfriade löften och högre förväntningar om arbeten, sjukvård, compensation etc. Swedwatch understryker också i rapporten att förväntningarna på Addax och investeringsprojektet faktiskt är orimliga.

Vi arbetar vidare för att minska förväntansgapet. Förankringen hos lokalbefolkningen är naturligtvis helt nödvändig. Projektet är ju ett jordbruksprojekt och därmed beroende av lokalbefolkningens medverkan. Det är ett ömsesidigt beroende i vilket samverkan är en förutsättning. Att alla vill ha ett jobb är lätt att förstå. Det borde vara lika lätt att förstå att detta inte är möjligt och därför heller inte låter sig göras. Däremot indikerar denna önskan om ett jobb hur otroligt viktigt det är att just etablera hållbara företag som genererar hållbara arbetstillfällen.

Jämställdhet och kvinnors roll i utveckling

Swedwatch menar i rapporten att kvinnor har begränsade möjligheter att dra nytta av projektet. Om detta kan sägas mycket förstås. Det är en grannliga uppgift att på så kort tid som projektet verkat de facto kunna peka på tydliga resultat i ambitionen om större delaktighet för kvinnorna i området. Av den investeringsmiljö som vi inledningsvis påkallade uppmärksamhet för bör alla kunna förstå och acceptera att i denna del av utvecklingsagendan (kvinnors roll i utveckling) har vi att tillsammans med civilsamhället och alla andra relevanta intressenter söka att långsiktigt verka för kvinnors (och flickors) rätt och roll i utveckling. Detta är en utmaning som Addax arbetar med och för detta har bolaget också bland flera aktiviteter i jämställdhetsagendan rekryterat en *gender and liaison officer*, för att ytterligare stärka kvinnors medverkan och för att sätta upp fler funktioner för kvinnors klagomål och synpunkter. Vi arbetar vidare för att stärka kvinnors (och flickors) rätt och medverkan.

Rekommendationerna

Swedwatch och Svenska kyrkan belyser några punkter som extra viktiga att beakta vid markrelaterade investeringar, utifrån erfarenheterna man fått av Addax projekt i Sierra Leone.

- Rekommendation: Se lokalbefolkningen som aktiva aktörer, inte passiva mottagare.
Swedfunds respons: Vi håller med och arbetar på det sättet.
- Rekommendation: Respektera alla tidigare markanvändares rätt till och behov av mark, inklusive de grupper som saknar formell äganderätt.
Swedfunds respons: Vi håller med och arbetar på det sättet.
- Rekommendation: Projektet får inte hota lokalbefolkningens rätt till mat.
Swedfunds respons: Vi håller med och arbetar på det sättet. Med arrendeavtalen följer en exklusiv rätt till marken men den mark som inte används i projektet upplåts för annan odling och för verksamhet som man tidigare bedrivit.
- Rekommendation: Dialog om projektet ska vara möjlig för alla.
Swedfunds respons: Vi håller med om principen och verkar för att så sker men i realiteten är denna rekommendation dessvärre inte fullt ut möjlig att på kort sikt leva upp till, givet investeringsmiljöns betingelser.
- Rekommendation: Utformningen av projektet bör ske i dialog med lokalbefolkningen, och fritt från yttre påtryckningar.
Swedfunds respons: Vi håller med och arbetar på det sättet.
- Rekommendation: Kompensation ska fastställas i dialog.
Swedfunds respons: Vi håller med och arbetar på det sättet.
- Rekommendation: Alla berörda ska ha möjlighet att lämna klagomål eller förslag.
Swedfunds respons: Vi håller med och arbetar på det sättet.
- Rekommendation: Aktören bör noga iaktta konfliktkänslighet i postkonfliktländer vilket innebär en konfliktmedveten hållning i sitt agerande lokalt.
Swedfunds respons: Vi håller med och arbetar på det sättet.

Monitorering av projektet

Addax granskas kontinuerligt av ett flertal oberoende konsulter. Swedfund följer upp projektet i Sierra Leone både som ägare och styrelsemedlem, för att säkerställa att standarder och policyer upprätthålls.

Dessa granskningar visar entydigt att projektet hanteras och styrs på förväntat sätt. Projektet befinner sig fortfarande i en uppbyggnadsfas, det förändras över tiden och vår uppfattning är att Addax kontinuerligt fångar upp och hanterar de rekommendationer som kommer upp vid de regelbundna uppföljningarna och tar dessa på största allvar. Att problem och utmaningar uppstår är ofrånkomligt i en komplex investering i en utmanande miljö som denna. Det viktiga är att Addax arbetar lösningsorienterat med de problem som uppstår under hand.

Addax är en av Swedfunds mest genomlysta och utvärderade investeringar och vi har gått in med ett långsiktigt engagemang. Vi är ödmjuka inför att det kommer att ta tid innan alla program och åtgärder i projektet ger fullt utslag för att på sikt bidra till att minska fattigdomen. Vi är övertygade om att hållbart och bärkraftigt företagande leder till samhällsutveckling.

Värt att uppmärksamma

The Roundtable on Sustainable Biofuels (RSB) lät den 28 februari annonsera att Addax erhållit ”RSB sustainability certification” som första bioenergiföretag i Afrika. I pressmeddelandet framhölls Addax *”as having a deep commitment to and respect for stringent sustainability standards as outlined by the RSB, the African Development Bank, the World Bank’s International Finance Corporation, and the European Union’s renewable energy sustainability criteria.”*

Till sist

Det borde ha varit av intresse för Swedwatch att träffa fler av de många civilsamhällesorganisationer som verkar i Sierra Leone och som där för en kontinuerlig dialog med Addax, såsom t.ex. CSOPAD (The Coalition of Civil Society for Peace and Development), SLANGO (Sierra Leone Association of NGO’s), WOCEGA (Women’s Center for Good Governance and Human rights) och SLAJ (Sierra Leone Association of Journalists).

Det hade också gett ett bredare underlag till Swedwatchs granskning om man valt att träffa lokala representanter för t.ex. FAO, DFID (UK Department for International Development), AfDB (African Development Bank, som dessutom är långgivare till

Addax) i synnerhet som man av resursskäl i arbetet med rapporten förlitat sig på stickprov.

Vi ser fram emot en konstruktiv dialog där vi diskuterar vad de lokala organisationerna konkret och aktivt kan göra för att fungera som en brygga mellan våra portföljföretag och lokalbefolkningen. I vilken mån kan de föra fram de av samhället marginaliserade gruppernas talan? Vilken roll kan de ha i att driva kringliggande frågor och vilken del kan andra biståndsaktörer ha för att bidra till samhällsutvecklingen?